

**ДЕРЖАВНИЙ ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД
«УЖГОРОДСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ»
ФАКУЛЬТЕТ СУСПІЛЬНИХ НАУК
Кафедра соціології та соціальної роботи**

ЗАТВЕРДЖУЮ
Декан факультету суспільних наук
Остапчук Ю.О.
« _____ » _____ 2022 року

**РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ
СОЦІОЛОГІЯ УРБАНІЗАЦІЇ**

Рівень вищої освіти	перший (бакалаврський)
Галузь знань	05 Соціальні та поведінкові науки
Спеціальність	054 Соціологія
Освітня програма	Соціологія
Статус дисципліни	вибіркова
Мова навчання	українська

Ужгород – 2022

Робоча програма з навчальної дисципліни «Соціологія урбанізації» для здобувачів вищої освіти галузі знань **05 Соціальні та поведінкові науки** спеціальності **054 Соціологія** освітньої програми «Соціологія».

Розробник: Ляшко Мар'яна Михайлівна, старший викладач кафедри соціології та соціальної роботи.

Робочу програму розглянуто та затверджено на засіданні кафедри **соціології та соціальної роботи**

протокол № 13 від «24» травня 2022 р.

Завідувач кафедри Шандор Ф.Ф.

Схвалено науково-методичною комісією **факультету суспільних наук**

протокол № 8 від «07» червня 2022 р.

Голова науково-методичної комісії Попадич О.О.

1. ОПИС НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Найменування показників	Розподіл годин за навчальним планом	
	Денна форма навчання	Заочна форма навчання
Кількість кредитів ЄКТС – 3,5	Рік підготовки:	
Загальна кількість годин – 105	4	5
Кількість модулів – 1	Семестр:	
Тижневих годин для денної форми навчання: аудиторних – 4.2 самостійної роботи студента – 3,5	7	10
	Лекції:	
	28	8
	Практичні (семінарські):	
	22	6
Вид підсумкового контролю: залік	Лабораторні:	
Форма підсумкового контролю: усна	Самостійна робота:	
	55	91

2. МЕТА ТА ЗАВДАННЯ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Мета навчальної дисципліни «Соціологія урбанізації» – ознайомлення студентів з проблематикою міста, основними теоретичними досягненнями в даній області, специфікою соціологічних методів вивчення актуальних проблем розвитку міста і міських проблем. Головними завданнями дисципліни є надати теоретико-методологічні основи вивчення проблем міста; відслідкувати історію вивчення проблем міста; надати базові підходи до вивчення міста; розкрити методологічні засоби соціологічного аналізу проблем міста.

Відповідно до освітньої програми, вивчення дисципліни сприяє формуванню в студентів вищої освіти таких компетентностей:

Загальні компетентності (ЗК):

ЗК01. Здатність застосовувати знання в практичних ситуаціях.

ЗК04. Здатність бути критичним і самокритичним.

ЗК05. Здатність спілкуватися з представниками інших професійних груп різного рівня (з експертами з інших галузей знань/видів економічної діяльності).

ЗК08. Здатність вчитися і оволодівати сучасними знаннями.

ЗК10. Здатність генерувати нові ідеї (креативність).

ЗК12. Здатність зберігати та примножувати моральні, культурні, наукові цінності і досягнення суспільства на основі розуміння історії та закономірностей розвитку предметної області, її місця у загальній системі знань про природу і суспільство та у розвитку суспільства, техніки і технологій, використовувати різні види та форми рухової активності для активного відпочинку та ведення здорового способу життя.

Фахові компетентності (СК):

СК02. Здатність до опанування та використання основних класичних та сучасних соціологічних теорій.

СК03. Здатність аналізувати соціальні зміни, що відбуваються в Україні та світі в цілому.

СК06. Здатність аналізувати та систематизувати одержані результати, формулювати аргументовані висновки та рекомендації.

СК16. Здатність до адаптації та професійного реагування на виклики соціальних трансформацій.

3. ОЧІКУВАНІ РЕЗУЛЬТАТИ НАВЧАННЯ

Відповідно до освітньої програми «Соціологія», вивчення навчальної дисципліни повинно забезпечити досягнення здобувачами вищої освіти таких програмних результатів навчання (ПРН):

Програмні результати навчання	Шифр ПРН
Розуміти історію розвитку соціології, її сучасні концепції та теорії, основні проблеми.	РН02
Пояснювати закономірності та особливості розвитку і функціонування соціальних явищ у контексті професійних задач.	РН04
Обґрунтовувати власну позицію, робити та аргументувати самостійні висновки за результатами досліджень і аналізу професійної літератури.	РН08
Проводити пошук ефективних засобів використання соціальних механізмів регулювання соціальних, політичних, економічних, освітніх, етнокультурних процесів методом проведення соціологічних досліджень.	РН19

Очікувані результати навчання, які повинні бути досягнуті здобувачами освіти після опанування навчальної дисципліни «Соціологія урбанізації»:

Очікувані результати навчання з дисципліни	Шифр ПРН
Вміти аналізувати історію розвитку соціології урбанізації, її сучасні концепції та теорії, основні проблеми.	РН02
Вміти пояснювати закономірності та особливості розвитку і функціонування соціальних явищ у контексті професійних задач через призму урбанізації.	РН04
Вміти обґрунтовувати власну позицію, робити та аргументувати самостійні висновки за результатами досліджень міського простору і аналізу літератури, що стосується проблематики соціології міста та урбанізації.	РН08
Вміти проводити пошук ефективних засобів використання соціальних механізмів регулювання соціальних, політичних, економічних, освітніх, етнокультурних процесів у міському просторі методом проведення соціологічних досліджень.	РН19

4. ЗАСОБИ ДІАГНОСТИКИ ТА КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ РЕЗУЛЬТАТІВ НАВЧАННЯ

Засоби оцінювання та методи демонстрування результатів навчання

Засобами оцінювання та методами демонстрування результатів навчання з навчальної дисципліни є: залік; презентація результатів виконаної індивідуальної /групової роботи студента.

Форми контролю та критерії оцінювання результатів навчання

Форма поточного контролю: доповідь на практичних заняттях

Форма модульного контролю: контрольна робота

Форма підсумкового семестрового контролю: залік

Розподіл балів, які отримують здобувачі вищої освіти

Поточне оцінювання та самостійна робота									Модульна контрольна робота	Сума
T1	T2	T3	T4	T5	T6	T7	T8	T9	50	100
5	5	5	5	5	5	5	5	10		

Оцінювання окремих видів навчальної роботи з дисципліни

Вид діяльності здобувача вищої освіти	Модуль 1	
	Кількість	Максимальна кількість балів
Практичні заняття, доповідь з презентацією	11	44
Реферат	2	6
Модульна контрольна робота	1	50
Разом		100

Критерії оцінювання модульної контрольної роботи

Модульна контрольна робота складається з тестових завдань та запитання описово-аналітичного характеру.

Тестові завдання покликані оцінити знання з тематичної проблематики модулю, яка надавалася на лекціях і обговорювалася на практичних заняттях. Залежно від орієнтування у тематичному матеріалі по тестах, дане завдання модульної контрольної роботи максимально може бути оцінене у 30 балів.

Запитання має на меті оцінити обізнаність здобувача з програмовим матеріалом. Залежно від послідовності викладу і орієнтуванні у матеріалі теоретичних питань, ця частина завдань модульної контрольної роботи максимально може бути оцінена у 20 балів.

Критерії оцінювання підсумкового семестрового контролю

Відповідно до «Положення про порядок та методику проведення семестрових (курсівих) екзаменів і заліків в Ужгородському національному університеті» (затверджено Наказом Ректора ДВНЗ «УжНУ» № 698/01-17 від 08.05.2015 р.), знання студентів оцінюється як з теоретичної, так і з практичної підготовки за такими критеріями:

оцінку «відмінно» (90-100 балів, А) – заслуговує студент, який:

- всебічно і глибоко володіє навчально-програмовим матеріалом;

- вмiє самостiйно виконувати завдання, передбаченi програмою, використовує набутi знання i вмiння у нестандартних ситуацiях;

- засвоїв основну i ознайомлений з додатковою лiтературою, яка рекомендована програмою;

- засвоїв взаємозв'язок основних понять дисциплiни та усвiдомлює їх значення для професiї, яку він набуває;

- вiльно висловлює власнi думки, самостiйно оцiнює рiзноманiтнi життєвi явища i факти, виявляючи особистiсну позицiю;

- самостiйно визначає окремi цiлi власної навчальної дiяльностi, виявив творчi здiбностi i використовує їх при вивченнi навчально-програмового матерiалу, проявив нахил до наукової роботи.

оцiнку «добре» (82-89 балiв, В) – заслуговує студент, який:

- повнiстю опанував i вiльно (самостiйно) володiє навчально-програмовим матерiалом, в тому числi застосовує його на практицi, має системнi знання в достатньому обсязi вiдповiдно до навчально-програмового матерiалу, аргументовано використовує їх у рiзних ситуацiях;

- має здатнiсть до самостiйного пошуку iнформацiї, а також до аналізу, постановки i розв'язування проблем професiйного спрямування;

- пiд час вiдповiдi допустив деякi неточностi, якi самостiйно виправив, добирає переконливi аргументи на пiдтвердження вивченого матерiалу;

оцiнку «добре» (74-81 бал, С) – заслуговує студент, який:

- в цiлому навчальну програму засвоїв, але вiдповiдає з певним помилками;

- вмiє порiвнювати, узагальнювати, систематизувати iнформацiю пiд керiвництвом викладача, в цiлому самостiйно застосовувати на практицi, контролювати власну дiяльнiсть;

- опанував навчально-програмовий матерiал, успiшно виконав завдання за програмою, засвоїв основну лiтературу, яка рекомендована програмою;

оцiнку «задовiльно» (64-73 бали, D) – заслуговує студент, який:

- знає основний навчально-програмовий матерiал в обсязi, необхідному для подальшого навчання i використання його у майбутнiй професiї;

- виконує завдання непогано, але зi значною кiлькiстю помилок;

- ознайомлений з основною лiтературою, яка рекомендована програмою;

- допускає помилки при виконаннi завдань, але пiд керiвництвом викладача знаходить шляхи їх усунення.

оцiнку «задовiльно» (60-63 бали, E) – заслуговує студент, який:

- володiє основним навчально-програмовим матерiалом в обсязi, необхідному для подальшого навчання i використання його у майбутнiй професiї, а виконання завдань задовольняє мiнiмальнi критерiї. Знання мають репродуктивний характер.

оцiнка «незадовiльно» (35-59 балiв, FX) – виставляється студенту, який: – виявив суттєвi прогалини в знаннях основного програмового матерiалу, допустив принциповi помилки у виконаннi передбачених програмою завдань.

оцiнка «незадовiльно» (35 балiв, F) – виставляється студенту, який:

- володiє навчальним матерiалом тiльки на рiвнi елементарного розпiзнавання i вiдтворення окремих фактiв або не володiє зовсiм;

- допускає грубі помилки при виконанні завдань, передбачених програмою;
- не може продовжувати навчання і не готовий до професійної діяльності після закінчення університету без повторного вивчення даної дисципліни.

При виставленні оцінки враховуються результати навчальної роботи студента протягом семестру.

Таблиця відповідності оцінок за різними шкалами

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка ECTS	Оцінка за національною шкалою	
		для екзамену, курсового проекту (роботи), практики	для заліку
90 – 100	A	відмінно	зараховано
82-89	B	добре	
74-81	C		
64-73	D	задовільно	
60-63	E		
35-59	FX	незадовільно з можливістю повторного складання	не зараховано з можливістю повторного складання
0-34	F	незадовільно з обов'язковим повторним вивченням дисципліни	не зараховано з обов'язковим повторним вивченням дисципліни

5. ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

5.1. Зміст навчальної дисципліни

Тема 1. Історія виникнення соціології міста. Причини виникнення соціології міста. Основні етапи розвитку соціології міста. Розвиток соціально-екологічного, соціально-психологічного, політико-соціологічного напрямів. Зародження та еволюція міст.

Тема 2. Соціологія міста як наукова дисципліна. Предмет соціології міста. Місто як самостійний соціальний організм. Основна проблематика соціології міста. Основні категорії, якими оперує дисципліна.

Тема 3. Закономірності виникнення, розвитку і функціонування міст. Місто як адміністративно-господарський, культурний та обслуговуючий центр. Класифікація міста. Функціональні групи міст. Основні функції міст. Типологія міст. Структурні елементи міста.

Тема 4. Урбанізація як соціально-економічний процес зростання міст. Основні стадії процесу урбанізації. Сучасні теорії урбанізації. Урбанізація з погляду колишньої радянської соціології. Проблеми, які виникають внаслідок швидкої урбанізації. Динаміка чисельності міст різного типу.

Тема 5. Соціальна структура міста та міський спосіб життя. Соціальна диференціація і розшарування. Соціальна мобільність. Соціальні переміщення між поколіннями. Формування історико-соціальних районів та соціальних груп. Міський спосіб життя – трудова, соціально-політична, сімейно-побутова та культурно-освітня діяльність городян. Проблеми формування ринку праці.

Тема 6. Місто як соціокультурний феномен. Доіндустріальний та індустріальний періоди розвитку міст. Поліфункціональність міста. Складові культурного середовища міста. Механізми соціалізації засобами міської культури. Десоціалізація та деперсоналізація особистості та цілих соціальних груп. Етносоціокультурна диференціація міста.

Тема 7. Соціоекологія міста. Місто, як основне джерело забруднення навколишнього середовища. Екологічна ситуація у великих промислових містах. Екологічний стан території окремих областей. Вплив екології на демографічну ситуацію.

Тема 8. Трудові ресурси та процес управління містом.

Соціальний розвиток міст. Функції міських органів влади. Розвиток соціальної та виробничою інфраструктури міста. Інтелектуальний потенціал міста. Формування трудових ресурсів. Пошук оптимальної професійної структури населення. Міське самоврядування.

Тема 9. Методи вивчення міста в соціології. Опитувальні методики. Метод спостереження. Графічні методики. Візуальна стратегія. Використання вторинних даних.

5.2. Структура навчальної дисципліни

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин											
	Форма навчання: <i>денна</i>						Форма навчання: <i>заочна</i>					
	усього	у тому числі					усього	у тому числі				
		лекції	практичні	лабораторні	індив. роботи	самот. робота		лекції	практичні	лабораторні	індив. роботи	самот. робота
Тема 1. Історія виникнення соціології міста	13	2	2			9	13	2	0			11
Тема 2. Соціологія міста як наукова дисципліна	10	2	2			6	10	0	2			8
Тема 3. Закономірності виникнення, розвитку і функціонування міст	10	2	2			6	10	2	0			8
Тема 4. Урбанізація як соціально-економічний процес зростання міст	12	4	2			6	12	0	2			10

Тема 5. Соціальна структура міста та міський спосіб життя	12	4	2			6	12	2	0			10
Тема 6. Місто як соціокультурний феномен	12	4	4			4	12	0	2			10
Тема 7. Соціоекологія міста	12	2	2			8	12	0	0			12
Тема 8. Трудові ресурси та процес управління містом	10	2	2			6	10	0	0			10
Тема 9. Методи вивчення міста в соціології	12	4	4			4	12	2	0			10
Модульна контрольна робота	2	2	0			0	2	0	0			2
Разом	105	28	22			55	105	8	6			91

5.3. Теми практичних занять

№ з/п	Назва теми	Кількість годин	
		денна	заочна
1	Історія виникнення соціології міста	2	0
2	Соціологія міста як наукова дисципліна	2	2
3	Закономірності виникнення, розвитку і функціонування міст	2	0
4	Урбанізація як соціально-економічний процес зростання міст	2	2
5	Соціальна структура міста та міський спосіб життя	2	0
6	Місто як соціокультурний феномен	4	2
7	Соціоекологія міста	2	0
8	Трудові ресурси та процес управління містом	2	0
9	Методи вивчення міста в соціології	4	0
	Модульна контрольна робота	0	0
	Разом	22	6

5.4. Самостійна робота

№ з/п	Назва теми	Кількість годин	
		денна	заочна
1	Історія виникнення соціології міста	9	11
2	Соціологія міста як наукова дисципліна	6	8
3	Закономірності виникнення, розвитку і функціонування міст	6	8
4	Урбанізація як соціально-економічний процес зростання міст	6	10

5	Соціальна структура міста та міський спосіб життя	6	10
6	Місто як соціокультурний феномен	4	10
7	Соціоекологія міста	8	12
8	Трудові ресурси та процес управління містом	6	10
9	Методи вивчення міста в соціології	4	10
	Модульна контрольна робота	0	2
	Разом	55	91

6. ІНСТРУМЕНТИ, ОБЛАДНАННЯ, ПРОГРАМНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ, ВИКОРИСТАННЯ ЯКИХ ПЕРЕДБАЧАЄ НАВЧАЛЬНА ДИСЦИПЛІНА

В умовах використання формату онлайн-навчання (дистанційного навчання) із застосуванням мережі Google Meet названі засоби, методи та форми визначаються за домовленістю зі здобувачами і в залежності від зручного виду взаємодії, застосовуються з допомогою існуючих функцій групових чатів та відеоконференцій.

Для ефективного засвоєння тематики є можливість демонстрації необхідних матеріалів на робочому столі комп'ютерного технічного засобу під час занять і семінарів. Зокрема, у разі потреби, під час онлайн-заняття можна надати доступ до свого екрану, щоб показати презентації або іншу тематичну інформацію на робочому столі.

Планування лекційних, практичних (семінарських) та лабораторних занять, модульних контрольних робіт, звітування за індивідуальну та іншу передбачену програмою роботу зі студентами, а також підсумкова перевірка знань у формі іспиту (заліку) здійснюється заздалегідь за допомогою прив'язки до Google-календаря. Синхронізація запланованих заходів виконується автоматично на всіх зручних для їх проведення пристроях.

7. РЕКОМЕНДОВАНІ ДЖЕРЕЛА ІНФОРМАЦІЇ

Основна література

1. Ключніченко Є.Є. Управління містом: навчальний посібник. Київ: КНУБА, 2003. 260 с.
2. Лукашевич М. П., Туленков М. В.. Спеціальні та галузеві соціологічні теорії: навчальний посібник. Київ: МАУП, 2004. 464 с.
3. Малес Л.В. Соціологія міста: навчальний посібник / за ред. О.К.Міхеєвої. Донецьк: Ноулодж, 2010. 463 с.
4. Мусієздов О. Міська ідентичність у (пост)сучасному українському суспільстві: український досвід. Харків: ХНУ ім. В.Н.Каразіна, 2016. 348 с.
5. Орос О.Б., Афанасьєв Д.М. Методичні рекомендації до проведення практичних занять та організації самостійної роботи студентів спеціальності 054 «Соціологія». Ужгород: ДВНЗ «УжНУ», 2021. 22 с.
6. Пилипенко В.Є., Вишняк О.І., Куценко та ін. Спеціальні та галузеві соціології: навчальний посібник. Київ: Каравелла, 2003. 304 с.
7. Посацький Б.С. Основи урбаністики: навчальний посібник. 2-е вид. Львів: Видавництво Національного університету «Львівська політехніка», 2001. 244 с.

8. Салій І.М. Урбанізація в Україні: соціальний та управлінський аспекти. Київ: Наукова думка, 2005. 304 с.
9. Сірий Є.В. Соціологія: загальна теорія, історія розвитку, спеціальні та галузеві теорії: навчальний посібник. Київ: Атіка, 2004. 480 с.
10. Соціологія культури: навчальний посібник / За ред. Семашкіна О.М., Пічі В.М. Київ: Каравела, 2002. 334 с.
11. Соціологія міста: навчальний посібник / Заг. ред. О.К.Міхеєвої. Донецьк: Ноулідж, 2010. 464 с.

Допоміжна література

1. Бурега В.В. Місто: соціально-адекватне управління. Соціологія міста: наукові проблеми та соціальні соціології. 2001. С.214–218
2. Денисюк А.І. Вивчення міського простору: історичний огляд та перспективи аналізу. Вісник ХНУ ім. В.Н.Каразіна. 2010. № 889. С.138–141
3. Прибиткова І.М. Еволюція міської цивілізації і післяміські форми розселення в Україні. Український соціум. 2015. №1 (52). С.92–104
4. Прибиткова І.М. Зміни в поселенській структурі населення України та тенденції міграції. Українське суспільство. Двадцять років незалежності: Соціол. Моніторинг. Т.1. Аналітичні матеріали. Київ: б.в., 2011. С.102–114
5. Прибиткова І.М. Урбанізація в Україні на порозі ХХІ століття. Соціологія: теорія, методи, маркетинг. 1999. №3. С.31–40
6. Соціологія: терміни і поняття: навчальний словник-довідник / за заг. ред. В.М.Пічі [Ю.Ф.Пачковський, О.І.Пташник-Середюк, С.А.Шудло та ін.]. Львів: Новий Світ-2000, 2018. 658 с.
7. Туленков М. В. Теорія і практика організаційної взаємодії: підручник. Київ: ІПК ДСЗУ, 2011. 468 с.
8. Ходус О. Соціологія міста: наукові проблеми. Соціологія: теорія, методи маркетинг. 2001. № 3. С.69–88
9. Шульга М.О. Соціологічні виміри столичного міста. Соціологія міста: наукові проблеми та соціальні соціології. 2001. С.29–39
10. Castells M. The Rise of the Network Society. New Jersey: John Wiley & Sons, 2009. 656 p.